

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAYI:18-19

SAMSUN 2005

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

Sahibi:

OMÜ İlahiyat Fakültesi Adına:
Prof. Dr. Ferit BERNAY

Yazı İşleri Müdürü:

Prof. Dr. Osman Zümrüt

Yayın Editörü:

Doç. Dr. Yavuz Ünal

Yayın Kurulu:

Doç. Dr. Yavuz Ünal, Doç. Dr. Mustafa Köylü
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Balcı

Dizgi ve Mizanpaj:

Arş. Gör. Hasan ATSIK

Kapak, Cilt ve Baskı:

Ceylan Ofset
Tel: 0 362 431 14 44
E-mail: ceylan@ceylanofset.com

Sayı: 18-19 Samsun 2005

*Kız anadan öğrenir sofrayı düzmeyi
Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi*

MÜSLÜMAN-TÜRK ANADOLU İNSANININ EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNDE KÖY ODALARININ ROLÜNE FOLKLORİK BİR BAKIŞ¹

Doç.Dr.Mustafa ÜNVER²

ÖZET

Bu çalışma, Anadolu'nun kimi köylerinde hâlâ ayakta kalmayı başarmış olan "yârân odaları"nın geçmişte ve günümüzde yüklendiği fonksiyonları ele almakta ve türünün örneği olarak da Çankırı'nın Şabanözü ilçesine bağlı Bakırlı Köyü'ndeki 12 yaran odasını tanıtmaktadır. Çok ilginç bir sonuç olarak görülmüştür ki bu odalar, Müslüman-Anadolu Türk milletinin maddî ve mânevî alanda olgunlaşıp yetişmesine ve kalkınmasına ev sahipliği etmiştir. Zira bu odalarda yeri gelmiş okuma yazma; yeri gelmiş Kur'an; yeri gelmiş âdâb-ı muâşeret öğretilmiş; yeri gelmiş konuk ağırlandı, yeri gelmiş meşrû sınırları aşmayan eğlenceler tertip edilmiştir. Sonuçta yârân kültürü ve yârân odaları Anadolu insanının hem beden, hem ruh sağlığını düzene sokan mükemmel bir terapi fonksiyonu icra etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âhilik, Yârân, Yârân Odaları, Anadolu Kültürü, Çankırı, Şabanözü, Bakırlı Köyü

Müslümanların yaşadıkları hemen bütün toplumlarda, özellikle de Anadolu'da Kur'ân-ı Kerîm'in ilk emrinin "oku" olduğu, bilgi ve hikmetin yitik bir mal kabul edildiği, bu yüzden de nerede bulunursa bulunsun alınması gerektiği bilinci genelde diri ve etkin olmuştur. İnsanın okumuş kimseye karşı gösterdiği saygı, bugün bile hala canlı olarak Anadolu'nun pek çok köy ve kasabasında gözlenebilmektedir.

¹ Bu çalışma, 17-18 Eylül 2004'te Çankırı Valiliği tarafından "Yârân Kültürü ve Çankırı" adıyla düzenlenen II.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni'nde "Çankırı Yârân Odalarına Bir Örnek: Bakırlı Köyü Yârân Odaları ve Fonksiyonları" başlığıyla sunmuş olduğumuz bildiri metninin makale formatında yeniden gözden geçirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi SAMSUN. (e-mail: unvern@omu.edu.tr)

Sergilenen bu tavrın, İslam dininden ve Anadolu'nun kendine has özelliklerinden beslenerek neşv ü nemâ bulduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bilginin ve bilgeliğin yanında yer almak, onların aydınlığına çıkmak isteyen insanlar, türlü fırsatlar ihdas etme çabasında olmuşlardır. Ahmed Çelebi'nin önemli çalışması **İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi** adlı muhalled eserindeki beyanına göre Büyük Selçuklu Veziri Nizâmül-Mülk'ün h.459/m.1066-1067 tarihinde ilk olarak Bağdad'da açtırdığı Nizâmiye Medreseleriyle birlikte, bir kurum olarak medreseler başta büyük yerleşim merkezlerindeki olmak üzere, bütün İslam âlemine, hatta en ücrâ kasaba ve köylere varıncaya kadar yayılmıştır. Ne var ki bu tarihten önce de ciddi bir ilim alışverişi söz konusuydu ve bu maksat için mescidler, ulemâ evleri ve kitapçı dükkânları gibi mekanlar kullanılmıştı.³

Çelebi'nin bu tespitlerine ilâve olarak Anadolu söz konusu olduğunda ise, yârân odaları olarak da bilinen köy odaları mutlaka dikkate alınmalıdır. Zira bu mekanların insanımızın eğitim ve öğretimi için icrâ ettiği fonksiyonlar önemsenerek incelenmeli, adlarının medrese veya mektep değil de, “yârân odaları” olarak bilinmesi, tespit edilen fonksiyona aykırı görülmemelidir.

Farsça bir kökenden gelen “yârân” kelimesi, “dostlar, sadık arkadaşlar ve sevgililer” gibi lügat anlamları yanında, “bir maksat için birlikte hareket eden kimselerin meydana getirdiği topluluk, dost toplantısı” gibi terim anlamlarını⁴ da taşımakta, temsil ettiği gelenek itibariyle ise Ahilik anlayışına dayanmaktadır.⁵ Etimolojik yapısı konusunda, biri Arapça “kardeşim” anlamına gelen “ahî” sözcüğünden; öteki Türkçe “cömert, eli açık” anlamına gelen “akı” sözcüğünden türetilmiş olduğu yönünde iki farklı açıklama bulunan Ahilik, bir teşkilat olarak 13.yy.'dan 20 yy.'a kadar Anadolu'daki esnaf ve sanatkarlar birliğini oluşturmuş ve biz Türklere özgü bir yapılanmayı temsil etmiştir.⁶ Ancak

³ Bkz. Ahmed Çelebi, *İslâm'da Eğitim Öğretim Târîhi*, çev.Ali Yardım, İst. 1983, s.31, 33-95.

⁴ Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1985, c.III, s. 1466 ; Abdullah Yeğin, *Yeni Lûgat*, IV.Bsk., İstanbul 1983, s.770.

⁵ Bkz. Tülay Er, *Simav İlçesi ve Çevresi Yârân Teşkilatı*, Ankara 1988, s.8-12.

⁶ Bkz. Ziya Kazıcı, “Ahilik” *Md.*, DİA, c.I, s.540 ; Ahmet Yaşar Ocak, “Fütüvvet” *Md.*, DİA, c.XIII, s.263 ; Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara 1974, s.3 ; Mahmut Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, Ankara 1989, s.1, 3-5 ; Er, *Simav İlçesi ve Çevresi Yârân Teşkilatı*, 2.

etkileri itibariyle sadece esnaf kısmına değil, neredeyse tüm toplum kesimlerine doğrudan veya dolaylı olarak hitap etmiştir. Çünkü Ahilik, öngördüğü insan tiplemesi olarak, toplumda kendinden daha çok başkalarını düşünen, kimseyi kandırmayan, çalmayan, kimsenin namusuna kötü gözle bakmayan, âdâb-ı muâşeret kurallarına uygun davranışlar sergileyen, kendini sürekli kontrol ettiği için toplumun hiçbir ferdi rahatsız ve rencide etmeyecek şekilde sağlıklı davranışlar sergileyen insanların oluşması hedefiyle faaliyet yürütmüştür.

Tarihsel kökenini de önemli oranda tasavvuf kültüründeki “fütüvvet” oluşumundan almış Ahilik faaliyeti, asırlarca Anadolu insanını bir sanat ve meslek sahibi yapmaya çalışarak, onu bir taraftan ekonomik olarak alan değil veren konumuna yükseltmiş; bir taraftan da onu eşsiz ahlak kurallarıyla bezeyerek çevresine ve ülkesine yararlı bireyler haline getirmiştir.⁷

Gerçekten de bu faaliyet, etki alanını o derece artırmıştır ki şehirlerden köylere kadar hemen hemen tüm Anadolu, insan yetiştiren yârân odalarıyla ilmek ilmek dokunmuştur.

Yârân odalarına ciddi bir mazereti olmadıkça devamlı surette katılmak durumunda olan insanlar; bu sayede kelimenin tam anlamıyla âdetâ bir okula devam etmişler; bilgi, görgü, deneyim ve moral kazanmışlardır. Köy yerinde yapılacak işin kalmadığı uzun kış gecelerinde gruplara ayrılan genç ve yaşlı yârânlar, geceleri kendi âidi oldukları yârân odalarına gitmekte; orada hem yaşanan problemlere çözüm bulunmakta, hem makul ve meşru ölçüler içinde eğlenceler yapılmakta, hem de bilgi ve görgü aktarımı gerçekleştirilmektedir. Bu yârân odaları bir taraftan köyün yerli halkı için bir okul misyonunu üstlenmiş, öte yandan da oradan geçen yabancıların konaklanıp ağırlandığı bir konukevi olma fonksiyonunu icra etmiştir.⁸

⁷ Süleyman Uludağ, “Fütüvvet” Md., DİA, c.XIII, s.260 ; Ocak, “Fütüvvet” Md., XIII, 262. Fütüvvetnamelerin Âdab bölümleri bütün genişliğiyle kişilerin uymak zorunda oldukları edep, kurallar ve yöntemleri ele almaktadırlar. Bu kurallar için örneğin bkz. Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, 34-35, 182-183 ; Orhan Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, Çankırı 2002, s.3-9 ; 18-19.

⁸ Ayrıca bkz. Hacışeyhoğlu Hasan Üçok, *Çankırı Tarih ve Halkiyatı*, Ankara 2002, s.44-46.

Yaratılış olarak insanda, bir ekole, bir soya, bir fikre, bir kulübe vs. ait olma ihtiyacı vardır.⁹ Bu açıdan bakıldığında da yârân kültürü, geçmişte olduğu gibi, belki daha da yararlı bir şekilde stresten bunalan günümüz insanı için bir açılım sağlayacaktır. Bu sayede günümüzün bunalımlı insanı kendisinin bir yere ait olduğunu, bir değer ifade ettiğini görecektir ve sıkıntılarından uzaklaşacaktır.

Buna ilaveten insanımıza yönetme yeteneğini de aşıl原因an bu gelenek, tarihte kimi zamanlar bu yönüyle de dikkat çekmiştir. Örneğin Anadolu'da âhilerin bazı şehir ve kasabaların yönetimi konusunda Selçuklulara yardım ettikleri târîhî vesikalarla sabittir. Hatta âhilerin Ankara'nın yönetiminde öteden beri yardımcı oldukları yazarı bilinmeyen Hadîkatü's-Selâtin adlı yazma eserde ifade edilmektedir.¹⁰

Nitekim ünlü Berberî seyyah İbni Batûta (770/1368-69) Seyahatnâme'sinde Anadolu'ya yaptığı gezi kapsamında böyle bir konuk odasında ağırlandığını ve gördüğü teveccühden, öve öve bitiremeyecek kadar memnun kaldığını belirtmiş, bu vesileyle de Anadolu insanının misafirperverlik yönünü bir kez daha tarihe kaydetmiştir.¹¹

Mahmut Tezcan'ın isabetle kaydettiği gibi, yârân geleneği; tarihî, sosyal, ekonomik, terbiyevî, mimârî ve kültürel yönleri olan ve bu yönleriyle kökleşerek benimsenmiş, sevilmiş ve yaşatılmış bir kurumdur.¹²

İşte bu çeşit yârân odalarının yoğun olarak yer aldığı bir Anadolu kenti de Çankırı'dır. Hatta sadece yârân odaları ve geleneği açısından değil, sosyal değişime fazla uğramamış olduğundan Çankırı'mızın kasaba ve köylerinde hala Müslüman Türk gelenek ve görenekleri sürmektedir.¹³

Bu makalede, Çankırı İli Şabanözü İlçesi'ne bağlı Bakırlı Köyü'müzün yârân odaları ve bu mekanların hem fizikî, idârî ve işleyiş, hem de sosyal yönleri hakkında bilgi verilecek, aynı zamanda halen hayatta olan canlı tanıklarının da konuyla ilgili katkıları alınarak çalışma tamamlanacaktır.

⁹ Bkz. Kur'an, Hucurat (49) : 13.

¹⁰ Bkz. Çağatay, *Ahîlik*, 101-102.

¹¹ Bkz. Muhammed et-Tancî, *İbni Batûta Seyahatnamesi, "Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr"*, sadeleştiren: Mümin Çevik, İstanbul 1983, c.I, 220-221.

¹² Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 1.

¹³ Bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 3.

Bakırlı Köyü'nün Coğrafi ve Tarihi Konumu

Çankırı ilimizin Şabanözü ilçesine bağlı olan Bakırlı Köyü, Karadeniz bölgesinin güneyi ile İç Anadolu bölgesinin kuzeyinde, 40-41° kuzey enlemleri ile 34-36° doğu boylamları arasında yer almaktadır. Güneyinde Karakoçaş ve Mart köyleri, kuzeybatısında Kayı Köyü, doğusunda Eldivan Dağı, batısında ise Gürpınar Köyü ile Şabanözü ilçe toprakları ile çevrilidir.¹⁴

Çankırı'ya Şabanözü'ne bağlayan devlet karayolunun 1 km. güneydoğusunda yer alan Bakırlı Köyü; Şabanözü ilçesine 9 km., Eldivan ilçesine 14 km., Çankırı'ya 33 km., Ankara'ya ise 95 km. uzaklıkta olup, denizden yaklaşık 1050 m. yüksekliktedir. Eldivan Dağı'nın batısında yer alan köyün arazisi genellikle engebeli, dağlık ve eğimli bir yapıya sahiptir.

Kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan Çaparkayı Dağı'ndan inen Çapar ve Kayı dereleri genelde kuru olup, ilkbaharda karların erimesiyle bir miktar akıntılı hale gelir. Eldivan Dağı'ndan gelen İnderesi kuru, yayla çayı ise yazları az da olsa su taşımaktadır. Bu çayların birleştđđi vadiler oldukça düz ve verimlidir.

İç Anadolu bölgesinin karasal iklim özelliklerini gösteren Bakırlı Köyü'nde, yazları (28-36°) sıcak ve kuru, kışları ise genelde hava sıcaklıkları (7-15°) arasında değişmektedir.

Köyün doğal bitki örtüsünü kışları yaprağını döken ağaç ve çalılar ile kısa ya da orta boylu otlar ve çayırlar oluşturmaktadır. Bundan yaklaşık yüz yıl öncesinde köyün doğu ve kuzeydoğu yamaçlarının hemen tamamının çam ormanlarıyla kaplı olduğu bilinmektedir. Ne var ki bir taraftan elverişsiz iklim koşulları, öte yandan düzensiz ve bilinçsiz kesimler ve otlatmalar yüzünden bu ormanların büyük kesimi yok olmuş; sonuçta şiddetli erozyon nedeniyle toprak verimsizleşmiş ve katmanlarında yüksek miktarda kalsiyum biriktirmiştir.

1930'lu yıllara kadar adı Arap olarak bilinen Bakırlı Köyü'nün tarihi kökeni konusunda, il merkezine yakınlığı dikkate alınarak Çankırı'nın geçirdiği tarihi serüvenden ayrı düşünmemek mümkündür.

¹⁴ Bakırlı Köyü'nün coğrafi konumu için bkz. Hamdi Akpınar-Mehmet Baran, *Gelecek ve Görenekleriyle Şabanözü Bakırlı Köyü*, Bakırlı Köyü Kültür ve Yardım-laşma Derneği, Ankara 1997, s.9.

Nitekim Çankırı'nın tarihi, milat öncesi yüzyıllara kadar uzanmakta, şehrin adı Taberî ve İbnü'l-Esîr gibi Arap kaynaklarında "Hancere" olarak, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyetleri dönemlerinde ise Kengırı ve Kângırı olarak tarihe geçmiştir.¹⁵ Milat öncesi zamanlarda ise bugünkü Ankara'yı vatan edinmiş Galatlar tarafından, "keçisi bol yer" anlamında Gangrea ismi verilen Çankırı; Hititler (Etiler), Paflagonyalılar, Persler, Galatlar, Romalılar, Selçuklular, Danişmentliler, Candaroğulları ve Osmanlılar için yerleşim yerliği yapmıştır.¹⁶

Büyük Türk Seyyahı Evliyâ Çelebi de (1095/1684?), Seyahat-nâme adlı ünlü eserinde Çankırı'dan yeri geldikçe pek çok yerde söz eder. Çankırı'nın coğrafyası ve insan kaynaklarıyla ilgili olarak tarihe kaydettiği ifadeleri şöyledir:

"...Kangırı şehrine varınca ma'mûr nâhiyeleri var kim kırk elli bin Etrâk tâifesi vardır. Nâhiye-i Kızılöz ve nâhiye-i Alacaöz ve nâhiye-i Eledivân ve Birdivân ve İkidivân ve Üçdivân ve Dörddivân ve'l-hâsıl yedi divâna varınca nâhiye isimleridir¹⁷ kim cümlesi dağlar içre sâkin olur dağlardır kim halkının başka ıstılâh [u] elkâbları ve gayrı lehce-i mahsûsaları vardır... Âb [u] hevâsî lâtifdir... Halkı gâyet garîb-dostlardır."¹⁸

Bölgede bulunan tarihi eser ve kalıntılar da Bakırlı Köyü'nün yukarıda kısaca sözü edilen Çankırı'nın binlerce yıllık tarihî serencâma şahitlik edişini destekler görünmektedir. Örneğin Bakırlı Köyü'nün doğu tarafında yer alan İnderesi mevkiindeki odalar halinde oyulmuş mağaralar ve kalıntıları, bugün bile hala ayakta olup, köye doğal bir güzellik ve önem kazandırmaktadır. Ayrıca Bakırlı Köyü yaylalarının bulunduğu mevkide köy sakinlerinden Hacı Halil Oflaz tarafından iki insanın rahatlıkla sığabileceği büyüklükte Etiler dönemine ait bir küp bulunmuş ve anılan küp halen Ankara Arkeoloji Müzesi bahçesinde sergilenmek-

¹⁵ Bkz. İlhan Şahin, "Çankırı" Md., DİA., c.VIII, s.216.

¹⁶ Tarihi köken için bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 2; Şahin, "Çankırı" Md., VIII, 216-217; Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, 3-9; *Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü Bakırlı Köyü*, 11.

¹⁷ Evliyâ Çelebi bir başka yerde ise, Eledivân, Birdivân, İkidivân, Üçdivân ve Dörddivân şeklinde sözünü ettiği divân nâhiyelerin sayısının on iki olduğunu ifade eder. Bkz. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyehatnâmesi*, hz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, I.Bsk., İst. 1999, c.III, s.151.

¹⁸ Evliyâ Çelebi, *Seyehatnâme*, II, 91, III, 152.

tedir. Yine aynı bölgede Hitit dönemine ait para ile Ahlatlı Çukur denen mevkide çanak, çömlek ve cam eşya kalıntlarına rastlanmıştır.¹⁹

Bakırlı Köyü'nde Yârân Odaları

Temel fonksiyonu yârân geleneğine ev sahipliği yapmak olan yârân odaları, ayrıca günlük konuların ve köy sorunlarının konuşulduğu, düğün ve nişan gibi törenlerin icra edildiği, bayramlaşmaların yapıldığı, köye gelen yabancı misafirlerin yedirilip içirildiği ve barındırıldığı yerler olarak, Bakırlı Köyü'ne çok önemli bir folklorik değer katmaktadır.²⁰

Bakırlı Köyü'nde, toplamı 12 olan bu odalardan şu anda 8 tanesi bulunmakta ancak ne yazık ki bu odalardan şu anda bayramlar dışında pek yararlanılmamaktadır. Hatta artık bayramlarda bile odaların kullanılmadığı görölmektedir. Kısa zaman öncesine kadar bütün mahalleli erkekler bayramın ilk sabah kahvaltısını bu odalarda yapar, sohbetler eder, Kur'an okur, dualar eder ve bayramlaşmalar yapılırdı. "Evlere can veren, içindekilerin nefesleridir" sözünün de isabetle vurguladığı gibi, artık pek kullanılmayan, ancak otantik ve orijinal yapısını koruyan odalar, maalesef harabe görünümünü almaya başlamıştır.

Hemen tüm odalar bir buçuk katlı yapılar olarak bina edilmiş ve genellikle alt katları ahır veya odunluk maksadıyla kullanılmıştır. Tek katlı plânlanmış odaların bile mutlaka yanlarına ahır veya odunluk ilâvesi konulmuştur. Öyle anlaşılıyor ki bu ilâveler, odada konuk edilecek misafirlerin hayvanlarının doyurulması, dinlendirilmesi ve odaların ısıtılmasında kullanılacak odunların depolanması için planlanmıştır.

Kare veya dikdörtgen şeklinde olan odaların hemen hepsi, ayak-kabıların çıkarıldığı bir küçük koridora açılmaktadır. Yemek kaplarının konduğu veya yatak-yorgan gibi eşyanın bulundurulduğu bir yüklük arasından ve oturulup yatılmak üzere planlanmış yaklaşık 30 metrekare genişliğinde "meydan" da denilen bir salondan müteşekkil olan bu odaların duvarları ve özellikle de tavanları özenle işlenir ve süslenir.²¹ Bakırlı Köyü'ndeki 12 yârân odasının konum ve fizikî durumları şöyledir:

1-Yukarı Oda: Köyün kuzeybatısında yer alan bu oda, köydeki en eski ve en orijinal odalarından başlıcasıdır ve oldukça otantik bir giriş kapısına ve tavan süslemesine sahiptir. Odanın 1938 yılında yapıl-

¹⁹ *Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü Bakırlı Köyü*, 12.

²⁰ Bkz. *Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü Bakırlı Köyü*, 15.

²¹ Ayrıca bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 11-12.

dığı, kiriş olarak kullanılmış olan ağaca kazınarak düşülmüş bir nottan anlaşılmaktadır. Tebliği hazırladığımız 2004'ün Mayıs ve Haziran dönemlerinde oda, artık kullanılmadığından kimi camları kırılmış, sıvaları yarı yere kadar dökülmüş bir harabe vaziyetteydi ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Yine 2004 yılının Eylül-Ekim dönemlerinde odanın duyarlı mahalle sakinleri tarafından, masrafları kendilerince karşılanarak aslına da mümkün mertebe riâyet etmek suretiyle restore edildiğini görmemiz bizi çok sevindirmiştir. Herkes tarafından ziyaret edilmesini tavsiye ettiğimiz bu otantik yâran odasının restorasyon öncesi ve sonrası resimlerini yan yana sunmaktayız. Bkz. Resim 1.

2-Hacıhalilin Odası: Köyün eski odalarından birisi de bu odadır ve halen orijinal yapısı ayaktadır. Köyün kuzeybatı kesiminde yer alan bu oda, biraz önce anılan Yukarı Oda'nın restorasyon öncesi haline nispetle daha iyi bir görünümde. Ancak bakımsızlıktan dolayı bu odamızın, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bkz. Resim 2.

3-Aliâğagilin Odası: Köyün doğusunda yer alan bu oda, en eski köy odalarından bir diğeridir ve halen ayaktadır. Diğer eski odalara nazaran daha iyi ve sağlam görünümde. Bkz. Resim 3.

4-Hacıoğlu Odası: Köyün en eski odalarından biri olan ve köy ortasında yer alan bu odanın orijinal yapısı tamamen yıkılarak yerine yeni ve modern görünümlü bir bina yapılmıştır. Günümüzde Sarıkayalar Odası da denilen bu yeni yapı, geçmişine ait hiçbir iz taşımamaktadır. Bkz. Resim 4.

5-Horozların Odası: Köyün güneydoğusunda yer aldığı söylenen bu oda, yıkılmıştır ve yerine yenisi yapılmamıştır.

6-Kahyaaligilin Odası: Köyün en eski odalarından biri de köylünün telaffuzuyla "Kiyaligilin Odası"dır ve maalesef yıkılmıştır. Konum olarak köyün güneydoğusuna düşen bu odanın da yerine yenisi yapılmamıştır.

7-Karşı Oda: Köyün karşı yamacında tam güneyinde yer alan bir odadır ve "İmamların Odası" olarak da bilinmektedir. Köyün eski odalarından olmakla birlikte gördüğü tadilatlar nedeniyle orijinal yapısını devam ettirememiştir.

8-Çolağın Odası: Köyün güneydoğusunda İnderesi kenarında olduğu belirtilen bu oda da yıkılmış ve yenisi yapılmamıştır.

9-Hatıpların Odası: Köyün güney batı yönünde ve caminin alt yanında yer alan bu oda da, en eski odalardan biridir ve tadilat görmüştür. Özellikle oda tavanı ahşap süslemesi açısından oldukça hoş bir görünüme sahiptir.

10-Yeni Oda: İnderesinin karşı yamacında ve köyün güneybatısında yer alan bu oda da yıkılmıştır.

11-Çankaya Odası: Bu oda da köyün güneybatı yönünde ve caminin alt tarafında yer almaktadır.

12-Seyfettinlerin Odası: Yıkılmış ve yerine yenisi yapılmamış yârân odalarından birisi de, köylünün deyişiyle “Siyfittelerin Odası”dır ve yeri, konum itibarıyla köyün güneybatısına düşmektedir.

Bakırlı Köyü’nde Yârân Geleneği²²

Bakırlı Köyü’nde yârân geleneğini ifade etmek üzere “ocak yimek” deyişi kullanılmaktadır. Her yıl Aralık ayında başlayıp Mart ayında biten ve her hafta Perşembeyi Cumaya bağlayan gece yürütülen yârân toplantısı, yatsı namazı sonrasında başlar, sabah namazı vaktine kadar devam ederdi. H.A. yârân kelimesini, “ye(i)mek, dost, ahbab ve toplum” olarak açıklamıştır ki, bu karşılama, yârân geleneğinin köylünün zihninde bıraktığı iz açısından oldukça anlamlıdır. H.A., beş altı yaşından itibaren son otuz, otuzbeş yıl öncesine kadar yârân geleneğinin Bakırlı Köyü’nde yaşadığını hatırladığını ve kendisinin de hayatında bu tür toplantılara bizzat katıldığını söylemiştir. Benzer tespitler H.Ü. ve F.S. tarafından da doğrulanmıştır. Buna göre Bakırlı Köyü’nde yârân geleneği aşağı yukarı 1960-1970’lere kadar yaşamıştır. Bu tarihler, çoğu köylülerin çalışmak için başta Ankara olmak üzere köyden ayrılmaları dönemiyle aşağı yukarı örtüşmektedir.²³ Ocak yeme geleneği Bakırlı Köyü’nde muhtemelen 60-70’ler öncesi aynı anda üç ayrı odada toplantı yapılacak kadar canlı ve katılımlı olarak uygulanmaktaydı.

Bakırlı Köyü’nde yaşlılar ve gençler olmak üzere iki ayrı grupta ocak yenmektedir. Verilen bilgilere göre kırk yaşından büyük köylülerin

²² Köylülerden H.Ü. (Hasan Ünver, 1929 doğumlu, 75 yaşında, köyde yaşıyor), H.A. (Hilmi Akyol, 1927 doğumlu, 77 yaşında ve köyde yaşıyor) ve F.S. (Fahrettin Sarıkaya, 1940 doğumlu, 64 yaşında, köyde ve Ankara’da yaşıyor.)’nin tanıklıkları. Ayrıca bkz. *Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü Bakırlı Köyü*, 15-18.

²³ Nitekim 1950’lerden itibaren, tek parti döneminin kapanarak Demokrat Partinin iktidar olmasıyla, köylerden büyük şehirlere doğru bir göç başlamış ve bu dalga köylerde hemen hemen genç nüfus kalmayınca kadar devam etmiştir.

kabul edildiği yaşlılar grubunda hakim olan dokuyu, daha çok dini atmosfer oluşturmaktadır. H.A.'ya göre bu atmosferde Nakşibendi tarikatının zikir geleneği görülmüştür. Bundan başka yaşlılar grubunda Kur'an ve mevlid okunmakta, Ahmediyye ve Muhammediyye gibi kitaplar sesli olarak mütalaa edilmektedir. Günün şartlarına göre oldukça mükellef bir de yemek yenmektedir.²⁴

Gençlerin yürüttüğü ocak yemeğinde ise ağırlıklı doku, zengin bir yemekle eğlence olmuştur. Ancak H.A.'nın söylediğine göre 1955 yılı dolaylarında, yıllarca köyün imamlığını yapmakta olan âlim insan Hacı Mustafa Ünver (ö.1964) gençlerin yârânına hitaben "yavrularım sizden bir ricam var, gençler yârânını Cuma akşamları değil, Cumartesi akşamları yapın" diyerek uyarmıştır. H.A.'ya göre bu uyarıya sebep, gençlerin ibadetle geçirilmesi gereken Cuma gecesini eğlenceyle geçirmeleri olmuştur.²⁵

Yârân grup yönetimi; ocak lideri, yardımcısı ve ayak işlerine bakıcı olmak üzere üç kişiden oluşmaktadır. Ocak liderinin adı Büyük Başağa'dır ve yardımcısına da Küçük Başağa adı verilir. Büyük başağa seçimle lider olursa da bu herkes için mümkün değildir. Çünkü başağa seçilecek kişi, herkese sözünü geçirebilecek yetenek ve saygınlıkta olmalı, mahallenin evlerine girip çıkabilecek kadar güvenilir, askerliğini yapmış, gün görmüş, usul-erkân bilir, hatırı sayılır, sözünün eri, delikanlı kıymetini bilir bir kişi olmalıdır. Bundan başka, başağa seçilecek kişinin maddî durumunun da iyi olması gerekmektedir. Çünkü haftalık ocak masraflarını ikişer yârân ortaklaşa paylaşırken büyük ve küçük başağalar külfeti tek başlarına yüklenirler.²⁶

Gençlerin yârân topluluğunu yönetecek başağanın belirlenmesi için, öne çıkarılan adaylar hakkında ilgili mahallelerin ileri gelenleri ve yaşlı kişileri, eleştirilecek yönleriyle beraber görüş beyan ederler ve sonuçta adaylardan birisine başağalık teklif edilir. Teklifi alan kişi hemen kabul etmez, herkesin kendisi hakkındaki eleştirilerini dinler. Daha sonra yaşlılardan birisi "tamam tamam yanına arkadaşımı seç" der, gençler de alkışlayarak ilgili kişiyi başağa olarak kabul ettiklerini belirtirler.

²⁴ Çankırı yârânındaki benzer bölümlenmeler için bkz. Üçok, *Çankırı Tarih ve Halkıyatı*, 48-49.

²⁵ Diğer kaynak kişiler olan H.Ü. ve F.S., böyle bir ricaya tanık olmadıklarını söylemişlerdir.

²⁶ Ayrıca bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 8.

Başağalık için verilen ziyafete gelenler yârân uşaklığını yârân efratlığını veya yârânlığı kabul etmiş sayılır. Bu toplantının sonunda yârân masrafının ne olacağı, ocak yakacakların eşlenmesi yapılarak listeye alınır. Ocak yakma külfeti, yârân masrafını ve ziyafet sofrasını hazırlama masraflarını karşılamak demektir.²⁷

Büyük ve küçük başağalardan başka bir de yârân toplantılarının yürütülmesiyle ilgili olarak ayak işlerine bakan, misafirleri karşılayan, yârânlar ile başağalar arasındaki iletişimi sağlayan kahya (kâhya) vardır ve maddî durumu iyi olmayanlardan seçilir. Çünkü kahya hiçbir yemek masrafına katılmaz. Çavuş olarak da bilinen kahyanın görevi, biraz önce de ifade edildiği gibi, başağalarla yârân efrâdı arasındaki iletişim ve koordineyi sağlayarak toplantıların problemsiz yürütülmesini sağlamaktadır.

Yârân topluluğu çavuş ve çalgıcılar dışında, 24 Oğuz boyunu temsil etmek üzere, 24 kişiden meydana gelir. Başağalar ilk derslerini, toplulukta nasıl oturup kalkacaklarını, misafiri nasıl karşılayıp uğurlayacaklarını, yârân içinde ve dışında nelere dikkat edeceklerini tek tek yârân efrâdına anlatırlardı. Yakılacak ilk ocak başağalardan birine aittir ve diğer başağa ise son ocağı yakar. Yârân efrâdı ise ikişer kişilik gruplar halinde ocak yakarlar.

Yârânlar odanın duvarına bir halı takmışlarsa, küçük başağanın iki halı, büyük başağanın ise üç halı takması gerekir. Yârânlar tavuk kesmişlerse, küçük başağanın hindi kesmesi, büyük başağanın ise koyun ve kuzu cinsinden bir kurban kesmesi gerekir. Şu halde herkes kendi şan, şeref ve statüsüne göre ziyafet vermektedir. Başağalar seçilirken varlıklı kişilerden olmasına bu yüzden dikkat edilmektedir. Çünkü bir başağa gecesi oldukça yüklü bir masrafı gerektirmektedir.²⁸

Yârân odalarının en merkezi sağ köşesi büyük başağaya ayrılmış ve oturacağı yere iki kat yatak konarak yükseltilir, üzerine de halı vs. örtülerek gösterişli hale getirilir. Küçük başağanın yeri ise karşı taraftaki sol köşedir ve tek kat yatakla yükseltilir. Yârânlar ise yaş sırasına göre aralara konan yaygı ve minderler üzerine otururlar.

Odalar şartlara göre en güzel şekilde süslenerek geceye hazırlanır. Duvarlara halılar takılır, hatta tavanlar bile kumaş bezlerle bezenir,

²⁷ Ayrıca bkz. Üçok, *Çankırı Tarih ve Halkiyatı*, 47.

²⁸ Bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 12.

Mustafa Kemal ve Fevzi Çakmak gibi büyük paşaların resimleri duvarlara takılırdı. Daha önce de söylendiği gibi büyük başağa için odanın en görkemli köşesi hazırlanır ve o makamın büyük başağaya ait olduğu rahatlıkla anlaşılırdı. Ne var ki, kendisi de bir müddet büyük başağalık yapmış olan H.Ü.'ye göre, hemen her haftaki yârân toplantısında bulunan yabancı misafirlere dolayısıyla, büyük başağa, makamının zevkini çok da süremezdi. Zira katılan misafirin konum ve itibarına göre büyük başağa makamına kendi oturmaz, misafiri oturturdu.

Ocak yakacak kişiler, gecesinin yapılacağı yârân odasını belirler, hazırlar ve en iyi şekilde döşerlerdi. Toplantı başlamadan önce yârân odasını, küçük başağa ile çavuş, ikindi ile akşam namazı arasında odanın temizliğini, çalgıcıların hazır olup olmadıklarını, yemekler için gerekli hazırlıkların yapıp yapılmadığını kontrol ederler.²⁹

Belirtilen saatte yârânlar gelir ve oda dışında ayakkabılarını çıkarırlar, oda içine giren yârân oda ortasına kadar gelir, sağ elini sol göğsü üzerine götürür ve odadakileri “Selâmünaleyküm Yârân” diyerek selamlar, odada bulunan herkes ayağa kalkar, “Aleyküm selâm” diyerek karşılık verir. Toplantıya katılan yârânlar yaş sırasına göre yukarıdan aşağıya doğru yerlerini alırlar. Başağalar gelinceye kadar ya sohbet ederler, ya da ücret karşılığında tutulan sazıcı, darbuka, zil ve kaşık eşliğinde bildikleri türkülerini çalıp söylerler. Bu arada her an tetikte olan çavuş, geleni gideni kontrol altında tutardı.

Başağalar yârânı selamlayarak kendileri için hazırlanmış yüksek yerlere otururlar. Önce büyük başağa oturur ve yukarıdan aşağıya doğru herkes onun oturuş düzenine göre otururdu. Başağa ve uşaklar karşılıklı olarak “Merhaba Başağa”, “Merhaba Yârân” diyerek veya “Merhaba Ahmet Ağa” gibi isimlerini söyleyerek selamlaşma tamamlanırdı. Bütün toplantıyı büyük başağa yönetir ancak onun dışarı çıkması durumunda yârânı küçük başağa yönetir. Gerek oturuş, gerekse yemek esnasında herkes büyük başağayı kontrol etmek zorundadır. Onun oturduğu gibi oturmak; büyük başağa diz çökmüşse diz çökmek, oturma şeklini değiştirmişse değiştirmek zorunludur. Ancak hep aynı şekilde oturmaktan dolayı dizleri yorulmuş efrâdı gözetmek de başağaların görevidir ve programın ilerleyen saatlerinde zaten başağalar da “Tamus”³⁰ diyerek,

²⁹ Ayrıca bkz. bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 13.

³⁰ Bakırlı Köyü'nde “tamus” denilen rahathığın aslı, büyük ihtimalle “tahmis” deyişinden bozmadır. Çünkü bu deyiş, Çankırı'da yaşamış ve pek çok sohbe katılmış

yârânlara serbest ve rahat oturma izni verirler. Tamus rahatlığı denilen bu arada, kolonya, çay ve sigara ikramı yapılırdı. İhtiyaç için oda dışına çıkmak durumunda kalan yârânın da yine büyük başağadan izin alması gereklidir. Yemeğe o başlamadan başlamak, onun başlamadığı tabaktan yemek almak, pilava kaşığının dikilmesine ve yemek sonrasında bundan dolayı ceza görmeyi gerektirmektedir.

Yârân ocağına misafirler de katılırlardı, ancak onların davetli olması ve daha başta belirlenen sayıdan fazla olmaması gerekirdi. Ayrıca misafiri sadece, ocağı yakanlar ve başağalar getirebilirdi. Başağalar yerlerini aldıktan sonra, ocak sahipleri, toplantıya davet ettikleri misafirlerin listesini başağaya sunar. Bunun dışında gurbetten gelen bir misafir varsa, çavuş tarafından başağaya haber verilir. Başağa uygun görürse efraddan birisini görevlendirerek misafiri yârâna davet eder. Görevlendirilen yârân tek dizinin üstüne gelerek başağadan emri alır, sağ elini göğsüne tutarak geri geri çıkar. Misafiri ile birlikte odanın ayakkabılığına gelen görevli yârân, topluluğa hitaben “Buyurun” diye seslenir. Başağalar ve efrad misafiri ayakta karşılar, odaya giren misafir topluluğu selamlar “Cümleden Selâmünaleyküm Muhabbetiniz Şen Olsun” der, kendisi için gösterilen yere geçer, ayakta bekler, başağa “buyurun” deyince bütün yârânlar ve misafir oturur. Yine başağalardan başlanarak misafir “merhaba” diyerek selamlanır. Misafir başağaların selamını aldıktan sonra “cemaate rahmet cümleden merhaba” diyerek selamlar. Her gelen misafire aynı muamele yapılır ve misafirler geldikten sonra sazlar susturulur. Çay veya kahve ikramından sonra, başağa “mendilleri ortaya atın yüzüğe başlayalım” der ve eğlence safhası böylece başlar.³¹

Yârân süresince başağalardan veya misafirlerden birisi kendi sigarasını kendisi yakarsa veya çay içer de boş bardak elinde kalırsa, bu durum ocak yakan yârân için çok kötü bir puan olur. Zira bütün uşakların gözü misafir ve başağalarda olmalı, sigara paketi ele alındığında kibrit veya çakmak önünde yanmış olmalıdır. Böyle bir hizmet için or-

“Tahmisoğlu” diye bilinen bir yârânın adından alınmıştır. Çok şişman olduğu için iki dizinin üstüne oturmakta çok zorlanan bu yârândan dolayı, yorulan efradı dinlendirmek için “rahat olun” veya “tahmis olun” denmektedir. Öyle anlaşılıyor ki sözlü kültürle canlandırılan bu geleneksel motif ve deyişler, Bakırlı Köyü’ne gelinceye kadar çeşitli şekillere dönüşmüş, örneğin “tahmis” deyişi, “tamus” haline gelmiştir. Bkz. Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, 81.

³¹ Ayrıca bkz. Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, 38-39.

taya çıkan uşak, başağalara arkasını dönemez, eli göğsünde geri geri çıkar.

Yârân toplantılarının eğlenmek ve yemek olmak üzere iki temel bölümü vardır ve eğlenme safhasında yüzük oynama, saz çalıp türkü söyleme, zil çalma, Karacaoğlan'dan, Âşık Kerem'den maniler ve şiirler okuma, bilmece sorma, eğlendirici taklitler yapma, saz, darbuka, zil ve kaşık eşliğinde çalınan oyun havalarına iki yârânın karşılıklı oynaması şeklinde eğlenceler yapılmaktadır. Bir oyun havası süresine savak denir ve bir savak oyun oynayanlar tekrar oynamak için başağadan müsaade isterler. Başağa da, ya bir savak daha oynamaları için izin verir, ya da yerinize falancaları kaldırım diyerek muhabbete devam ettirir. Genelde erkek erkeğe yapılan meşru eğlencelerin yapıldığı yârân toplantılarında, H.A.'ya göre, genç yârân grubu içindeki eğlence kapsamında zaman zaman yanlış sayılan işler de yapılmıştır ve örneğin Seyfettinlerin Odasında bazen kadın oynatıldığı söylenmiştir.

Oyunculardan sonra sıra yemeğe gelir. Yemeğe başlamadan önce gelmiş geçmiş yârânların ruhuna Fâtiha okunur. Hazırlanan leğen ve ibriklerle eller yıkanır ve havlularla kurulanır. Bütün bunlar kuralları belli bir seremoni anlayışı içinde yerine getirilir. Yemeklerin hazır olduğu başağalara bildirilir ve bunun üzerine onlar, sofrâ düzeninin alınmasını ister. Sofra bezleri serilir, küme küme herkes sofrâ etrafına halka halinde çevrilir, yemek servisleri yapılmaya başlar. Başağaya "tamam" işareti verilir, o da "buyurun" der, yemeğe başlanır.

Yemekler, günün şartlarına göre oldukça zengin bir görünümde olur ve en azından mıkla, hamur, göveç, pilav ve baklava yemekleri bulunurdu. Ocakta ikram edilecek yemekler, başta belirlenen çeşit ve sayıdan fazla olmamasına dikkat edilmelidir. Çünkü bir önceki yârân yemeğine bir çeşit fazla kattığında ondan sonraki ocak sahibi de yemek çeşitlerine bir fazla katmak zorundadır ki, son ocak yakanlar ve başağalar için külfetin çok daha fazla artması anlamına gelmektedir. Bazı yârânlar sırf muziplik olsun diye pilavın üstüne, programda olmadığı halde örneğin bir kızarmış horoz koyardı. Ondan sonraki haftalar ocak yakanlar, bir önceki haftadan bir fazla kızarmış horoz getirmek zorundaydı ve bu durum külfeti çok daha fazla artırıyordu.³²

³² Ayrıca bkz. Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, 69.

İçecek olarak da “kahve” kültürünün ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yârân efrâdından geceye katılamayanların da varlığı, yine kahve içme sürecinde artan fincanlarla, yârânın mazeretli veya mazeretsiz katılmadığı ve bunun sebebi tesbit edilir. Kahvenin, içecek olması yanında taşıdığı başka bir anlam daha vardır. Zira ilk gelen kahve, hürmet ve ikram anlamı taşırken; ikinci gelen kahve, “kalk git” anlamına gelmektedir. Kahve misafirleri ve yemek misafirleri olmak üzere ikiye ayrılan misafirlerden yemeğe katılmayacak olanına, gitme vaktinin geldiğini hissetmek üzere bir kahve getirilmekte ve kahvesini içen misafirin oradan ayrılması beklenmektedir. Bazen, kendisini sohbetin neşesine kaptırılmış olan misafir ikinci kahveyi de içmesine rağmen yine de kalkmazdı. Bu durumda ona üçüncü olarak “küllü kahve” getirilir ve kalkması beklenirdi.³³

Bunun gibi yârân geleneğinde pilav yemeğinin de yemek olma dışında önemli bir işlevi vardır. Yemek sırasında pilav orta yere konduğunda büyük başağa “yolumuz, yolsuzumuz var mı?” diye sorar. Çavuş da bu soruya “adalettir başağam” cevabını vererek suçlunun veya şikâyetçinin önündeki pilavın içine kaşık dikilirdi.

Yemek bitimi sonunda el yıkama ve kurulama işlemleri yapılır, herkes yerini aldıktan sonra tekrar kahve içilirdi.

Yemeğin sonunda misafirler izin ister, başağalar da “misafirin ayakkabısına bakın” der, misafirlerin ayakkabıları kapı önüne dizilir, bu arada sazlara işaret edilir, sazlar uğurlama havası olarak “ey gâziler yol gördü bize” türküsünü çalip söylerler. Bütün yârân, misafirlerini ayakta, saza göre tempo tutarak yolcu ederler. Ayakkabısını giyen misafir başağalara ve yârân efrâdına dönerek “Cümleden Allahaismarladık, Allah ağzınızın tadını bozmasın” der, yârân ekibi de “güle güle, yine bekleriz” diyerek karşılık verir.

Misafirler uğurlandıktan sonra başağalar yârânın değerlendirmesini yaparlar, hoş olan ve olmayan hareketler belirtilir, usulde kusur edenler uyarılır. Suç teşkil eden davranışlar cezalandırılır. İzinli olarak toplantıya katılamamış yârân efrâdına, toplantıda yenilen helvalardan o kişinin payına düşen kısmı paketlenerek ayrılır. Bir sonraki ocağı yakacak kişilere gerekli araç ve gereçler teslim edilir. Başağalar, yemek es-

³³ Ayrıca bkz. Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, 54, 71 ; Üçok, *Çankırı Tarih ve Halkiyatı*, 61, Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 17.

nasında pilava dikilen kaşığı da kastederek, “başkaca görülecek konumuz var mı?” diye sorar. Şikayet varsa davacı başağının önüne iki dizinin üstüne oturur ve şikayetini dile getirir. Şikayet edilen kişi de onun yanına gelerek aynı şekilde oturur. Başağalar her ikisini de dinledikten sonra haksız olana uygun gördükleri cezayı verir. Bu cezalar, yârân toplumundan çıkartmak da olabilir. Nitekim yârân dışı davranışlar ve hareketler de cezaya tabi idi.³⁴

Genellikle mahkemeleşme neticesinde eğlence yönü yoğun olan oluğa basma, örneğin Akkaşlı’dan bir tosbağa, kurbağa veya sincap getirme, uzak bir pınardan bir tas su getirme gibi cezalar verilir. Çeşitli sebeplerden dolayı yârân toplantılarından uzaklaştırılmak istenen kimse-lerin ise ayakkabıları ters çevrilirdi. Yârân sohbetinin bir sırrının dışarıda konu edilmesi durumu da yârândan atılma, cemiyetten tard edilme sebebiydi. Örneğin böyle biri için başağa çavuşa, o kişinin adını söyleyerek “ayakkabılarını ortaya getirin” der. Böylece ayakkabısı ortaya konan kişi yârânı terk ederdi. Bir başka yârân “onun suçu yoktu” diye savunacak olursa başağâ hemen “onun da ayakkabısını getirin” der, o yârân da atılırdı.

Yârân toplantısının mahkeme etme ve ceza verme safhasının ardından başağalar “iyi geceler” dediğinde yârân sona ermiş olurdu. Sezonun en son ocağında ise geçmiş haklardan dolayı umumi bir helalleşme yapılırdı.

Yârân toplantıları, birbirlerine kırgın olan yârân efrâdının aralarını düzeltmek gibi fonksiyonlar da yüklenmiştir. Bunun dışında, fakirliğin hemen tüm yârânlarda yaygın olması sebebiyle toplantılarda yardımlaşma yönünün çok fazla ortaya çıkmadığı da ifade edilmiştir. Ancak düğünlerde davulcu ayarlamak, onların getirilmesini sağlamak ve buna benzer çalışmalarını organize etmek gibi işleri de yârân efrâdı görür, düğünlerde ihtiyaç duyulan odunun getirilmesini üstlenirlerdi. Bu hizmetlere karşılık olmak üzere düğün sahibinden “delikanlı parası” adıyla bir para talep edilirdi ki bu paraya Eldivan yöresinde “zırzop parası” adı verilmektedir. Bu para hem davulcunun ücretini ödemedede kullanılır, hem de şayet artmışsa köyün ortak bir ihtiyacı için harcanırdı.³⁵

³⁴ Ayrıca bkz. Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, 71-72 ; Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 29-33.

³⁵ Ayrıca bkz. Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, 52.

Radyo, televizyon ve gazete gibi iletişim araçlarının olmadığı bir ortamda yârânların hem delikanlı olmayı öğrenmeleri, hem de usulü dairesince eğlenmeleri, birbirlerini sevip saymaları gibi amaçlar yine bu gelenek tarafından sağlanmaktaydı. Yârân efrâdının birbirlerine karşı, örneğin “Yârân Ağa, Hasan Ağa, Mehmet Ağa” gibi daima isme ekledikleri “ağa” ünvanıyla hitap etmeleri de geleneğin kazandırdığı bir başka nezaket kuralıydı. Ayrıca yârân odasında konuşulan konuları başkalarına anlatmamak ve sırrı saklamak gibi konular da yârân ağalarının dikkat etmeleri gereken hususlar arasındaydı. Aksi hareket edenlere kahve getirilir ve ayakkabısı ters çevrilir, yani odadan tard edilirdi.

Kişilere, taşıdıkları olumsuz durumları, onları incitmeden ve kırmadan bildirme inceliği de bu yârân toplantıları aracılığıyla kazanılmaktadır. Örneğin toplantıyı terk etmesi gereken kişinin ayakkabısının ters çevrilmesi, kendisine durup dururken kahve ikram edilen kişinin bundan artık o toplantıdan ayrılması gerektiğini anlaması anılan incelikler arasındadır.

SONUÇ

Bütünüyle biz Türklere özgü olan yârân geleneğinin kökenleri, tasavvuftaki âhilik ve fütüvvet anlayışlarına dayanmaktadır. Bu gelenek, makro anlamda yârân sohbetlerine katılan kişilerde Türk İslam örfüne uygun davranış ve fikirlerin yerleştirilmesi; elin, dilin ve belin her türlü gayri meşru anlayıştan uzak tutulması, kişisel çıkarından daha çok kardeşinin mutluluk ve yararını düşünme gibi artık unutulmaya yüz tutmuş ahlâkî ilkelerin bütün yârân efrâdı için hayata geçirilmesi hedefinde olmuştur. Gerçekten de yârân sohbetlerine katılmış bir delikanlı, oturup kalkmayı öğrenmiş, büyüğünü ve küçüğünü bilen, onlara yönelik gereken saygı ve sevgide kusur etmeyen, çalmayan, yalan söylemeyen, aldatmayan, dinin ve örfün kötü saydığı içki, kumar ve fuhuştan uzak duran bir ahlakın ve hayatın sahibi olmuştur. Bu yüzden bir aralar Çankırı geleneğinde, kız babalarının gelen dünürler içinde damat adayının yârân sohbetine katılıp katılmadığını araştırdığı ve kızını katılanına verdiği anlatılmaktadır. Zaten “*kız anadan öğrenir sofrâ düzmeyi/oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi*” sözünün Çankırı’da darb-ı mesel haline gelmesinde de aynı yaklaşım görülmektedir.³⁶

Kabul etmek gerekir ki yârân efrâdının kendisine, oturup kalkmasına, sözlerine kısaca her şeyine sohbet içinde ve dışında dikkat etmek durumunda olması büyük bir etkinliktir, toplumun huzur ve sükûnuna çok büyük bir katkıdır. Bu yolla yârân efrâdı olan bir kişinin sağlıksız davranışlar sergilemesi hemen hemen minimize edilmiş olmaktadır. Bugün toplumumuzda görülen ve sağduyulu herkesi üzen ve rahatsız eden yanlışlıkların artarak devam etmesinde, böyle bir kontrol mekanizmasından mahrum olunmasının payı üzerine ciddi olarak düşünülmalıdır.

Şu halde köy yerinde yapılacak işin kalmadığı uzun kış gecelerinde genç ve yaşlı yârânlar, geceleri kendi âidi olcukları yârân odalarına gitmekte; orada hem yaşanan sıkıntı ve problemler konuşulmakta, çözüm aranmakta, sıkıntısı olan yârân ağalar içlerini dökmektedir. Böylece hem makul ve meşru ölçüler içinde eğlenceler yapılmakta, hem de yukarıda bahsi geçen bilgi ve görgü aktarımı gerçekleştirilmektedir.

Bu yârân odaları köylü için bir taraftan bir okul ve terapi merkezi, diğer taraftan da oradan geçen yabancıların konaklanıp ağırlandığı bir konukevi olma fonksiyonunu icra etmiştir. Günümüzün stres ve bunalım dolu insanı dikkate alındığında mevzu bahis geleneğin katılanların ruh sağlığı açısından da ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Bakırlı Köyü'nde de yârân geleneğine kapısını açmış 12 oda tespit edilmiştir. Bu odalardan bir kaç orijinal halini hala muhafaza etmekte ve ayakta kalma mücadelesi vermektedir. Bu odalardan hiç olmazsa birkaç tanesi, mutlaka orijinal yapısı dikkate alınarak, restore edilip müze olarak ziyarete açılmalıdır. Atılması gereken bu adım, hem ülkemiz, hem Çankırı'mız ve hem de Bakırlı Köyü'müz için tarih ve geleneğe sahip çıkma ve onlarla kucaklaşma anlamı taşıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Hamdi- Mehmet Baran, *Gelenek ve Görenekleriyle Şabanözü Bakırlı Köyü*, Bakırlı Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Ankara 1997.
- Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara 1974.
- Çelebi, Ahmed, *İslâmda Eğitim Öğretim Tarihi*, çev. Ali Yardım, İst. 1983.
- Er, Tülay, *Simav İlçesi ve Çevresi Yârân Teşkilatı*, Ankara 1988.
- Evliyâ Çelebi, b. Derviş Mehemed Zıllı, *Evliyâ Çelebi Seyehatnâmesi*, haz. Zekeriya Kurşun-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağh, I.Bsk., İst. 1999.

İbn-i Batûta, *İbni Batûta Seyahatnamesi, "Tuhfetu'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr"*, sadeleştiren: Mümin Çevik, İstanbul 1983.

Kazıcı, Ziya, *"Ahilik" Md.*, DİA, c.I, s.540-542.

Ocak, Ahmet Yaşar, *"Fütüvvet" Md.*, DİA, c.XIII, s.261-263.

Özkan, Orhan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, Çankırı 2002.

Şahin, İlhan, *"Çankırı" Md.*, DİA., c.VIII, s.216-218.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1985.

Tezcan, Mahmut, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, Ankara 1989.

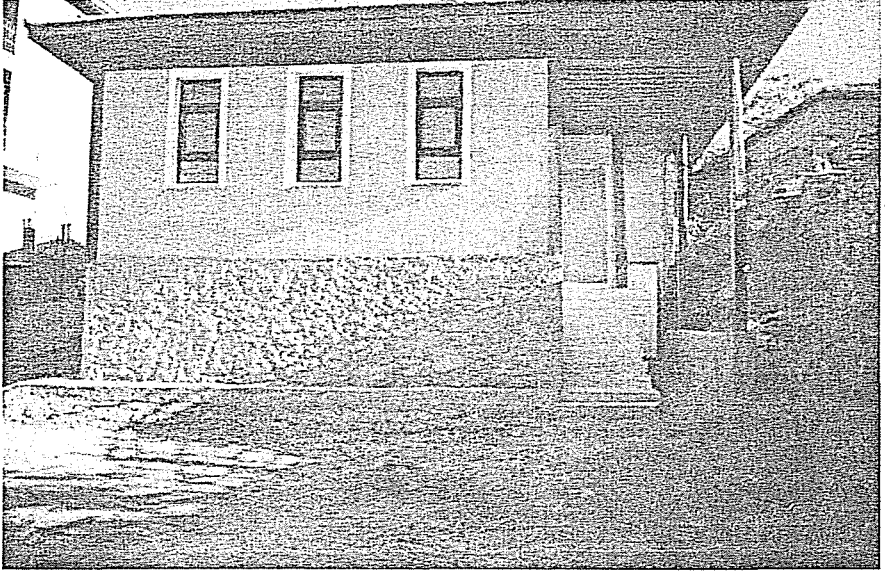
Uludağ, Süleyman, *"Fütüvvet" Md.*, DİA, c.XIII, s.259-261.

Üçok, Hacışeyhoğlu Hasan, *Çankırı Tarih ve Halkiyatı*, Ankara 2002.

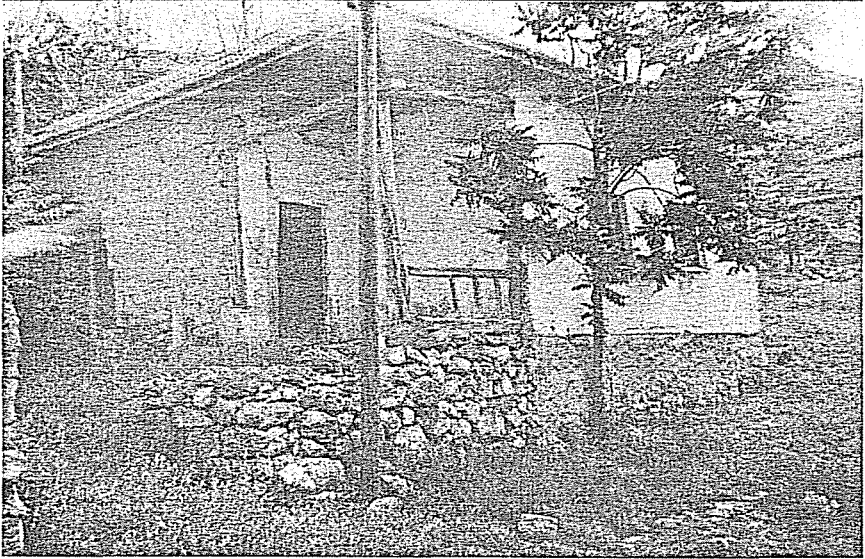
Yeğin, Abdullah, *Yeni Lûgat*, IV.Bsk., İstanbul 1983.

Res. 1. Yukarı Oda (Restorasyondan önce)

Res. 1. Yukarı Oda (Restorasyondan sonra)

Res. 2. Hacıhalilin Odası

Res. 3. Aliağagilin Odası

Res. 4. Hacıoğlu Odası

A Folk View About the Influence of the 'Friend's Rooms' in the Villages Over the Muslim-Turk Anatolian Man's Education and Instruction

Abstract

This article deals with the question of what are, in the past and today, the functions of the 'friend's (yaran) rooms' which some of them are still alive in some Anatolian villages and from this point of view, describes the 12 'yaran's rooms' in the Bakırlı Köyü of Çankırı-Şabanözü as an example of yaran's culture. It is an interesting result that those rooms have functioned as a school and teacher over the Muslim-Turk Anatolian people's education and instruction both in the physical and the moral area. Because, in those rooms sometimes reading and writing, sometimes the reciting of the Quran, sometimes the social rules have been educated and taught, sometimes the guests have stayed there and had meals, sometimes the legal entertainments have been organized. Ultimately yaran's culture and yaran's rooms have performed for the Anatolian people as an excellent health therapy both for their body and the moral lives.

Key Words: Ahiyan Approach, Yaran, Yaran's (friend) Rooms, Anatolian Culture, Çankırı, Şabanözü, Bakırlı Village.